

Марина Гринишина,
доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри театрознавства.
Київський національний університет
театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6010-2282>
DOI 10.34026/1997-4264.37.2025.345194

Андрій Лягущенко. Український театр: видатні діячі та менеджмент : монографія. Київ, 2021. 495 с.

А. Г. Лягущенко у монографії «Український театр: видатні діячі та менеджмент» пропонує комплексне дослідження української театральної традиції, в якій мистецька творчість поєднувалась із раціональним менеджментом. Автор вдало комбінує культурологічну рефлексію із системним аналізом ролі видатних діячів театру в створенні сценічного організму. Провідна ідея монографії полягає у студіюванні феномену українського режисерського та організаційного таланту, проявом якого стали особистості – Іван Штейн, Людвіг Млотковський, Марко Кропивницький, Михайло Старицький, Іван Карпенко-Карий, Микола Садовський, Іван Мар'яненко, Лесь Курбас, Гнат Юра, Василь Василько – як особи, що гармонійно поєднували художнє творення з умінням організувати колективну сценічну працю. А. Лягущенко систематично описує менеджерську ефективність цих мистецьких постатей, наголошуючи на їхній здатності формувати тривалі театральні колективи й підтримувати стабільні моделі їхнього функціонування. Автор вдумливо аналізує ці різні моделі сценічних колективів, доходючи висновку, що деякі з них залишаються актуальними і для сьогоденного українського сценічного простору.

Монографія послідовно розкриває етапи еволюції організаційно-правових форм вітчизняного театру від кінця XVIII ст. до середини XX ст. Спочатку автор ґрунтує власну концепцію на топографічному принципі історико-театральних дослідів, запропонованому у 1920-х рр. батьком-засновником українського театрознавства Петром Рупніним. Тож працю починає розповідь про культурні

осередки України XIX ст., в яких народжувався професійний український театр. Перший розділ містить головну думку про театр як важливий соціокультурний інститут, здатний виконувати комунікативну функцію зі структуривання суспільства незалежно від свого місцезнаходження, тобто як у великому місті (Києві, Харкові, Одесі, Львові), так і в порівняно менших містах (Полтаві, Єлисаветграді). Подорожуючи театральною мапою цих міст, А. Г. Лягущенко висновує, що театральні приміщення сучасної України пройшли складний шлях трансформацій від примітивних, пристосованих під театри будівель до перлин європейської театральної архітектури.

Інша важлива тема першого розділу, що пунктиром проходить й крізь наступні частини, стосується відносин театального мистецтва із владними структурами та українською громадськістю певних культурних осередків. У монографії доволі детально представлена безпосередня участь представників місцевої влади Харкова, Києва, Одеси, Львова, Полтави у процесах започаткування українського професійного сценічного мистецтва, а також вплив тамтешньої громадськості на театральні справи, спрямування зусиль приватної ініціативи на організацію постійно діючого театру.

Йдучи далі за перебігом історіографії театального менеджменту в Україні, А. Г. Лягущенко присвячує другий розділ монографії формуванню організаційно-правових форм функціонування національного сценічного мистецтва у першій половині XIX ст. Йдеться про одноосібну антрепризу, за принципами якої працювали професійні росій-

сько-українські трупи, очолювані Іваном Штейном та Людвігом Млотковським, та акторські товариства, першим з яких був Полтавський вільний театр під керівництвом Івана Котляревського.

Автор тут відступає від топографічного принципу на користь культурно-історичного, біографічного та театрального-менеджерського аналізу. Застосування першого методу допомагає увиразненню місця та ролі в історії сценічного мистецтва перехідних організаційних форм, а саме шкільного та кріпацького театру, що на питомих теренах України передували становленню професійної сцени. Симбіотичне поєднання двох інших методологій дає змогу А. Г. Лягуценку сформулювати чітко уявлення про те, як особиста організаційна майстерність впливала на становлення театральних інституцій в Україні.

У третьому розділі йдеться про творчо-організаційне становлення самостійних професійних національних колективів: 1864 р. – галицького театру «Руська бесіда», 1883 р. – першої трупи М. Кропивницького. Вершиною творчо-організаційного розвитку вітчизняної театральної справи у цей період автор справедливо називає фундацію та діяльність у Києві першого українського стаціонарного театру Миколи Садовського (1907–1919).

Увагу також приділено існуванню та видозмінам основних організаційно-правових форм – приватної та колективної антрепризи, організації моделі вітчизняного театру як суто репертуарного, формуванню оригінальної організаційно-творчої структури національної сцени, заснованій на традиції синтетичного театрального видовища.

У четвертому розділі йдеться про те, як завдяки менеджерській діяльності видатних діячів-організаторів театральної справи національне сценічне мистецтво було перетворене на державну інституцію. У цій частині тексту біографічна методологія стає провідною, тож вивчення українських театральних особистостей, ключових для першої половини ХХ ст., превалює над історико-організаційною тематикою.

У підсумку видання «Український театр: видатні діячі та менеджмент» – це безперечно знаковий внесок в українську театрознавчу літературу. Монографія до того ж забезпечена численними ілюстраціями й портретами діячів, що надає можливість створити візуально-історичну панораму кількох театральних діб. Мова викладу тут – виважено-професійна, відтак книгу можна рекомендувати театрознавцям, культурологам, практикам театру і студентам театральних факультетів.

Подано до редакції 1.09.2025

Підписано до друку 25.11.2025